

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ

Κάθε χρόνο τέτοια μέρα, οι άνθρωποι των γραμμάτων και ειδικότερα όσοι εμπλεκόμαστε στη μαθησιακή διαδικασία, δάσκαλοι και μαθητές όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, τιμάμε τους τρεις μεγάλους αυτούς αγίους. Τον Βασίλειο τον Μέγα, το Γρηγόριο το θεολόγο και τον Ιωάννη το Χρυσόστομο. Έτσι αναγνωρίζουμε τη σημαντική προσφορά τους και τους προβάλλουμε σαν διαχρονικά πρότυπα δασκάλων και μαθητών. Η ζωή τους είναι λίγο πολύ γνωστή σε όλους. Πολλές πτυχές της ζωής τους θα άξιζε όμως να αναλυθούν λίγο περισσότερο.

Οι σπουδές τους

Και οι τρεις υπήρξαν αξιοθαύμαστοι για πάρα πολλά πράγματα. Σαν κοινωνικοί εργάτες, σαν άνθρωποι αγάπης, σαν αγωνιστές της αλήθειας και της δικαιοσύνης, σαν συγγραφείς και ποιητές, σαν ασκητές, σαν ιεράρχες σαν άνθρωποι υπομονής ανεξικακίας και ανθρωπιάς, με λίγα λόγια πραγματικοί Άνθρωποι.

Όμως η σημερινή μέρα τους προβάλλει ιδιαίτερα με τη μαθητική και διδασκαλική τους ιδιότητα. Ευκαιρία λοιπόν απ' αυτές τις ιδιότητές τους να τους δούμε και να αξιολογήσουμε το έργο τους.

Ψάχνοντας τη ζωή και το έργο τους θα διαπιστώσουμε πως υπήρξαν όντως ξεχωριστοί και πρωτοποριακοί όπως πρέπει να είναι κάθε πνευματικός άνθρωπος και ιδιαίτερα κάθε παιδαγωγός και κατάφεραν να προχωρήσουν μπροστά από την εποχή τους και να χαράξουν πορεία για τους υπόλοιπους, και μάλιστα ζώντας σε μια εποχή έντονων προκαταλήψεων, αδικίας, βίας, καταπίεσης και σκοταδισμού, σε συνθήκες που δεν ήταν ιδανικές ούτε στο κράτος, ούτε στα εκκλησιαστικά πράγματα.

Μερικά από τα στοιχεία που φανερώνουν αυτόν τον πρωτοποριακό χαρακτήρα της ζωής και της δράσης τους είναι τα εξής: Σπούδασαν φιλοσοφία και ρητορική στις ειδωλολατρικές σχολές που λειτουργούσαν ακόμα, ξεπερνώντας τις προκαταλήψεις του χριστιανικού τους περιβάλλοντος. Δε φοβήθηκαν ούτε περιφρόνησαν τον ανθρώπινο λόγο, αλλά αξιοποίησαν όλες τις δυνατότητες της αρχαίας σοφίας. Ο Βασίλειος κι ο Γρηγόριος σπούδασαν στην Αθήνα μαζί με τον μετέπειτα αυτοκράτορα Ιουλιανό και κέρδισαν την

αγάπη και το θαυμασμό των συμφοιτητών τους. Τόση ήταν η επίδοση του Γρηγορίου εκεί που οι καθηγητές του ήθελαν να τον κρατήσουν για πάντα στην Αθήνα. Κι όταν αποφάσισε να φύγει μαζί με τον Βασίλειο, καθηγητές και φοιτητές τον πρόφτασαν στο λιμάνι του Πειραιά και τον γύρισαν πίσω για να του προσφέρουν έδρα καθηγητή.

Ο Χρυσόστομος σπούδασε ρητορική κοντά στον μεγάλο δάσκαλο της ειδωλολάτρη Λιβάνιο που θα τον άφηνε διάδοχό του στη σχολή, αν δεν του τον έκλεβαν οι χριστιανοί όπως έλεγε. Οι σπουδές τους αυτές ήταν η τολμηρή τους απάντηση σε μια πρόκληση ήταν το μεγάλο ρίσκο που δεν το θεώρησαν ασυμβίβαστο με τη χριστιανική τους ιδιότητα.

Αφοσιώθηκαν στις σπουδές που αγάπησαν και κατάφεραν να μη γίνουν παθητικοί αποδέκτες ξερών γνώσεων, αλλά δυναμικοί φορείς της αλήθειας που μπορεί να μεταστοιχειώνεται σε ζωή. Ο Βασίλειος στο έργο του «Προς τους νέους όπως εξ ελληνικών ωφελούντο λόγων» περιγράφει πολύ χαρακτηριστικά τη διαδικασία αυτή της δυναμικής αφομοίωσης της γνώσης χρησιμοποιώντας το παράδειγμα της μέλισσας που πετά παντού και κρατάει μόνο τη γύρη που της είναι χρήσιμη για να φτιάξει το μέλι της.

Αγάπη για το Θεό και τον άνθρωπο

Υπήρξαν ασκητές κι η άσκησή τους δεν υπήρξε ποτέ άρνηση της ζωής και του κόσμου αλλά μια πράξη αγάπης. Αγάπησαν το Θεό και την ζωή. Όταν ο Μόδεστος, ο εκπρόσωπος του αυτοκράτορα Ουάλης απειλούσε τον Μέγα Βασίλειο προκειμένου να τον αναγκάσει να προσχωρήσει στην αίρεση του αρειανισμού, του απάντησε: «Δήμευση περιουσίας δε μπορείς να μου κάνεις, γιατί το μόνο που έχω είναι τα ρούχα που φοράω και λίγα βιβλία. Η εξορία δε με τρομάζει, «του Κυρίου η γη και το πλήρωμα αυτής». Βασανιστήρια δε θα προλάβεις να ευχαριστηθείς, το εξασθενημένο κορμί μου γρήγορα θα πέσει ώριμος καρπός στο περιβόλι του Κυρίου μου». Κι ο Μόδεστος μονολογώντας αναγκάστηκε να πει πως κανείς επίσκοπος ως τώρα δεν μίλησε έτσι, ο δε Βασίλειος του απάντησε πως δε θα συνάντησε πραγματικό επίσκοπο.

Άλλοτε, ένας δικαστής ζήτησε σε γάμο μια χήρα της Καισαρείας, κι αυτή δεν τον ήθελε. Η επιμονή του δικαστή φτάνει σε απειλές της ίδιας της την ζωής, και η ανυπεράσπιστη γυναίκα καταφεύγει στο ναό και ζητά άσυλο κάτω από την αγία Τράπεζα. Ο Βασίλειος το πληροφορείται και εγκρίνει τη ενέργεια αυτή της γυναίκας. Ο δικαστής του ζητάει να την παραδώσει κι εκείνος αρνείται επίμονα. Μαίνεται κι απειλεί ο δικαστής, ενώ αυτός εμμένει στην απόφασή του να δώσει άσυλο στη γυναίκα. Ο δικαστής καταφεύγει στον έπαρχο που καλεί σε απολογία τον ιεράρχη και τον αντιμετωπίζει σαν κοινό εγκληματία. Στην άρνησή του να συμμορφωθεί, διατάσσει να ραβδίσουν τον Βασίλειο, και τον απειλεί πως θα διατάξει βασανιστήρια. «Τι θα κατορθώσεις...» του απαντά εκείνος «απλά θα με απαλλάξεις από το σπίτι αυτό (το σώμα του) που βλέπεις πόσο με στενοχωρεί». Την ίδια στιγμή απέξω ο λαός επαναστατεί. Οργισμένο πλήθος με πέτρες με ρόπαλα και φωνές απειλούν τη ζωή του έπαρχου. Οι γυναίκες κρατάνε για όπλα τις σαίτες των αργαλειών τους. Αναγκάζεται έτσι ο έπαρχος να γίνει «ικέτης ελεεινός, άθλιος και ταπεινωμένος» στο Βασίλειο, που κατάφερε να συγκρατήσει τον όχλο και να τον σώσει.

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, που όχι μόνο στηλίτευσε με τα λόγια του τη σπατάλη και τον παράνομο πλουτισμό της εξουσίας, αλλά υπερασπίστηκε δυναμικά τους αδικημένους και δε δίστασε να συγκρουστεί με την αυτοκράτειρα Ευδοξία για το χωράφι μιας χήρας. Η Ευδοξία κατάφερε συμμαχώντας με τους εχθρούς του από τον εκκλησιαστικό χώρο και τον εξόρισε στα βάθη της Αρμενίας. Ο λαός επαναστατεί βέβαια, αλλά ο σκοπός των εχθρών του είναι η φυσική του εξόντωση και τελικά την καταφέρνουν. Τον αναγκάζουν να οδοιπορεί επί τρεις μήνες κάτω από αφόρητο καύσωνα, ώσπου πεθαίνει από εξάντληση στα Κόμανα της Αρμενίας.

Ο Γρηγόριος σε μια εποχή που ο Αρειανισμός είχε επικρατήσει τόσο που μόνο μια μικρή εκκλησία στην Κωνσταντινούπολη είχε απομείνει στους Ορθόδοξους, αδιαφορώντας

για τις χειροδικίες εναντίον του, αγωνίζεται με όλες του τις δυνάμεις κι από το ναό της Αγίας Αναστασίας υπερασπίζεται τη διωκόμενη Ορθοδοξία.

Οι παιδαγωγικές οδηγίες των τριών ιεραρχών και ιδιαίτερα του Μ. Βασιλείου, είναι πολύ ενδιαφέρουσες, πρωτοποριακές για την εποχή τους και διαχρονικές. Κατά τον Μ. Βασίλειο λοιπόν, το σχολείο πρέπει να βρίσκεται σε ήσυχο μέρος, ο δάσκαλος πρέπει να προσπαθεί να ελκύσει την εμπιστοσύνη των μαθητών του. Πρέπει αυτός επίσης να είναι σαφής και σύντομος, όχι όμως τόσο, ώστε να μη προλάβουν να συγκρατήσουν οι μαθητές αυτά που λέει. Να μη μιλάει συγχρόνως για πολλά, να επαναλαμβάνει αυτά που λέει, να μη προσπαθεί να αποδείξει τα απλά και αυταπόδεικτα διότι θα καταστεί καταγέλαστος. Να στηρίζεται στα γνωστά, να χρησιμοποιεί πολλά παραδείγματα και γενικώς να διδάσκει εποπτικά, δεδομένου ότι τα πράγματα είναι των ονομάτων ισχυρότερα.

Επίσης αξιοσημείωτο είναι ότι ο μέγας Πατήρ είναι και πρόδρομος του επαγγελματικού προσανατολισμού. Παρακινεί γονείς και δάσκαλους να στέλνουν όσα παιδιά έχουν κλίση στις διάφορες τέχνες (υφαντική, οικοδομική, χαλκευτική κλπ.) στους κατάλληλους τεχνίτες.

Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός πως ο μέγας Πατήρ δεν κάνει αξιολογική διάκριση αγοριών και κοριτσιών. «Μία γαρ αρετή ανδρός και γυναικός επειδή και η κτίσις αμφοτέροις ομότιμος και ο μισθός ο αυτός αμφοτέροις» λέει. Ακόμη σε μια εποχή που ο ρόλος της γυναίκας υποτιμούταν συστηματικά ο άγιος αναφέρει ότι πολλές γυναίκες ξεπέρασαν ακόμα και τους καλύτερους άντρες.

Θαυμάζουμε τη μεγάλη απήχηση που είχε το κήρυγμά τους και προσπαθώντας να ερμηνεύσουμε το φαινόμενο το αποδίδουμε στη ρητορική τους δεινότητα. Όμως ο πραγματικός λόγος είναι πολύ πιο σοβαρός και βαθύς. Οι άνθρωποι αυτοί δίδασκαν όχι επειδή κάπου είχαν διαβάσει κάποια πράγματα και τα ήξεραν καλά ώστε να μπορούν με την τέχνη του λόγου τους να τα μεταδώσουν στους άλλους, μα είχαν βιώσει καθημερινά αυτά που περιέγραφαν και συνιστούσαν.

Δικαιούνται να μιλάνε για αγάπη γιατί την είχαν κάνει πράξη. Ο Μέγας Βασίλειος ήταν γόνος μιας πολύ πλούσιας οικογένειας και κληρονόμος μιας τεράστιας περιουσίας που την μοίρασε στους φτωχούς επιστρέφοντας από τις σπουδές του, πριν αποσυρθεί στην έρημο να μονάσει. Όταν αργότερα έγινε επίσκοπος Καισαρείας, με ότι του είχε απομείνει και με τα χρήματα της αρχιεπισκοπής, οικοδόμησε μια ολόκληρη πολιτεία αγάπης, που την αποτελούσαν ιδρύματα που ανακούφιζαν τον ανθρώπινο πόνο και κάλυπταν τις ανάγκες όχι μόνο των χριστιανών μα και όλων όσων κατέφευγαν εκεί, χωρίς να κάνει διακρίσεις.

Και το μέχρι πριν πλουσιόπαιδο της Καισαρείας ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, σαν ιερέας στην Αντιόχεια συντηρούσε καθημερινά τρεις χιλιάδες ανθρώπους, που είχαν ανάγκη. Σαν πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης τάιζε επτά χιλιάδες, τους οποίους υπηρετούσε ο ίδιος όσο μπορούσε. Γίνεται ζητιάνος για τους άλλους, για να εξασφαλίσει αυτά που είχαν ανάγκη οι πάσης φύσεως ανίσχυροι.

Υπήρξαν ανοιχτά μυαλά κι ελεύθεροι άνθρωποι γι' αυτό και τα κηρύγματα τους είναι πρωτοποριακά όχι μόνο για την εποχή τους μα και για τις μέρες μας ακόμα, και αντανakλούν το πραγματικό πνεύμα του Ευαγγελίου, έξω από σκοπιμότητες κι αδιάφορα για το αν αυτό αρέσει στο κατεστημένο της εποχής ή ταράζει τα νερά.

Η διδασκαλία τους

Τα κοινωνικά προβλήματα της αδικίας, της εκμετάλλευσης, της υποτίμησης της γυναίκας και της δουλείας τους απασχόλησαν τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά. Έτσι παράλληλα με τους έμπρακτους κοινωνικούς αγώνες τους διατύπωσαν και τις απόψεις τους σχετικά με τα θέματα αυτά.

Δειγματοληπτικά και μόνο αναφέρουμε κάποιες από τις απόψεις τους :

«Ποιον, λέει ο πλούσιος, αδικώ κρατώντας τα δικά μου; Πες μου: ποια δικά σου;» ρωτά ο **M. Βασίλειος**. «Από πού αφού τα πήρες τα έβαλες στη ζωή σου;» Και συνεχίζει με το παράδειγμα του ανθρώπου που μπαίνει πρώτος στο θέατρο και πιάνει τα διπλανά άδεια καθίσματα και εμποδίζει να καθίσουν αυτοί που μπαίνουν μετά. «Τέτοιοι είναι οι πλούσιοι. Διότι αφού προκαταλάβουν τα κοινά, τα ιδιοποιούνται επειδή πρόλαβαν».

Λέει ο Γρηγόριος: «Η φτώχεια και ο πλούτος, αυτό που ονομάζουμε ελευθερία και δουλεία, και τα παρόμοια, ύστερα υπεισήλθαν στο ανθρώπινο γένος, όπως ακριβώς μερικές κοινές αρρώστιες που ήρθαν μαζί με την κακία, όντας επινοήματά της. Δεν ήταν όμως, λέει (η Γραφή), έτσι από την αρχή. Εσύ να βλέπεις την πρώτη ισότητα και όχι τη μετέπειτα διαίρεση. Όχι το νόμο του ισχυρού, αλλά του Δημιουργού». (Γρηγορίου θεολόγου, Περί φιλοπτωχείας)

Και ο Χρυσόστομος: «Τι σημασία έχει αν δε σπρώχνεις το ξίφος και δε βυθίζεις το χέρι σου στις σάρκες (του αδελφού σου); Άλλα φοβερότερα απ' αυτό κάνεις Αν έκανες το πρώτο, θα τον απάλλασσες από φροντίδες. Τώρα όμως με την πείνα και τη δουλεία, τον περιβάλλεις με πίκρες κι άλλα κακά. Το λέω αυτό και δε θα παύσω να το τονίζω όχι για να σας προετοιμάσω για φόνο, ούτε για να σας προτρέψω να κάνετε κακό μικρότερο απ' αυτό, αλλά για να μη νομίζετε ότι δεν πρόκειται να τιμωρηθείτε. Αυτός που αφαιρεί τα μέσα συντήρησης και το ψωμί από τον πλησίον, τον σκοτώνει, λέει η Γραφή».

«Δε φρίττεις άνθρωπε, δεν κοκκινίζεις από ντροπή, ονομάζοντας επιτιθέμενο αυτόν που παλεύει για το ψωμί του; Και αυτό είναι έγκλημα της δικής μας ωμότητας. Διότι επειδή δεν ανεχόμαστε να δίνουμε εύκολα, αναγκάζονται να επινοούν μύριες πονηριές, ώστε να ξεγελάσουν την απανθρωπιά μας και να μαλακώσουν τη σκληρότητά μας. Και μάλιστα επιτιθέμενος είσαι (εσύ), διότι αν και έρχεσαι συχνά στην εκκλησία και ακούς τα κηρύγματά μου, όμως στην αγορά προτιμάς το χρυσάφι σου, τις επιθυμίες σου και τις ανθρώπινες φιλίες από τις δικές μου προτροπές».

«Εάν κανείς δε σταματήσει την αρπαγή, ούτε ελεημοσύνη δεν θα προσφέρει. Αλλά, ακόμα κι αν προσφέρει στα χέρια των φτωχών άπειρα χρήματα, όταν αρπάζει τα ξένα πράγματα και είναι πλεονέκτης, από τον Θεό έχει λογισθεί ίσος με ανθρωποκτόνους. Γι' αυτό πρέπει, αφού πρώτα απαλλαγεί κανείς από την πλεονεξία, έτσι να ελεεί τους φτωχούς».

Αντί επιλόγου

Σε μια εποχή που τα παιδιά μας αναγκάζονται να απομνημονεύουν ξερές γνώσεις αποκομμένες από τη ζωή και τα ενδιαφέροντά τους, χωρίς να έχουν πεισθεί για την αξία τους. Σήμερα που εμείς οι δάσκαλοι τείνουμε να μεταβληθούμε σε ψυχρά όργανα εφαρμογής παιδαγωγικών επιλογών, που υπηρετούν σκοπιμότητες ξένες προς την ολοκλήρωση και την ευτυχία των μαθητών μας, θυσιάζοντας συχνά και την προσωπική επαφή μαζί τους. Αυτή την εποχή που η κοινωνική αναλγησία έχει γενικευτεί ανησυχητικά, που ο καταναλωτισμός προβάλλει σαν ύψιστο ιδανικό της ζωής την απόκτηση ολοένα και περισσότερων χρημάτων. Σε μια εποχή που άνθρωποι φαύλοι κι εκμεταλλευτές ονομάζονται ευεργέτες, δίνοντας κάτι από αυτά που αρπάζουν άδικα κι έτσι εξασφαλίζουν την καταξίωση ακόμα και στον εκκλησιαστικό χώρο. Σε μια εποχή που τα κηρύγματα έγιναν πληθωρικά μα κανείς δεν έχει διάθεση να τ' ακούσει γιατί δεν εμπνέει η προσωπικότητα των κηρύκων. Τώρα που αυτοί που μας λένε ότι φροντίζουν τον συνάνθρωπο είναι τόσο πολλοί, η απόγνωση όμως και η απελπισία των αδυνάτων γιγαντώνεται, οι τρεις αυτοί μεγάλοι φωστήρες της Τρισηλίου Θεότητας, ο Βασίλειος ο Μέγας, ο Θεολόγος Γρηγόριος και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, στέκονται μπροστά μας φωτεινό παράδειγμα ανθρώπων που αξιοποίησαν την μόρφωση τους για να υπηρετήσουν με συνέπεια τον συνάνθρωπο.